

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਧਰਮ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ

ਧਰਮ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਥਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ-ਮੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੱਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਧਰਮਵਾਲਾ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਬਦਲੇ ਨਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹੇ, ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਦੀ ਲੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਵੇਖਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਇਕ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਦਾ ਨੇਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇਕ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਇਕ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ ਏ। ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਵੇ, ਝੂਠ, ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਆਮ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਕਈ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਡੇਰੇ ਉਸਰ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਸਿਵਾਏ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ।

ਦਲੀਲ ਦੀ ਗੱਲ ਜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪੁਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੁਫ਼ਰ ਕਹਿ ਕੇ ਭੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਖੇ ਬੰਦਿਆ ਤੇਨੂੰ ਰੁਹਾਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਹੋਰ ਖੁਫ਼ ਨਹੀਂ।

ਰੁਹਾਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਸਨੂੰ ਹੈ? ਰੁਹਾਨੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੈ ਕਿਸ ਨੂੰ? ਸਾਡਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੇਈਮਾਨ ਅਤੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਹਾਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੋਰਵਰੀ

ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸਤਿਕ ਬਦਅਮਨੀ ਵੇਲਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਪਹਿਲੇ ਸੌਂ ਚੁੱਕੇ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਉੱਝ ਇਹ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਨਾ ਚੁੰਮਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਘਰ ਬੈਠਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਐਲਾਨੀਆਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਕੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਐਲਾਨੀਆਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਧਰਮ ਤੱਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਨਾਸਤਿਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਧਰਮ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਖਾਲਸਾ' ਬਣੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿ 'ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਖਾਲਸਾ' ਨਾਲੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਰੰਗਰੇਟਾ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਜਦੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪੋਰਲ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਹੋਣੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਚਿੱਟੇ ਚਾਲੂ ਵਾਂਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਸਤਿਕ ਲਈ ਚੰਗਾ ਇਨਸਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਲਈ ਫਲਸਫ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਬੇਖੌਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਚਲਦੀ ਪਾਖੰਡ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨਸ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ।